रघुवंशमहाकाव्य

तृतीयसर्ग

(०१७१)

फोः ८

॥श्रुवंशमस्तुनंतीपद्मिनाथभंडारीकापुस्तकहो॥

॥श्रुवंशमस्तुनंतीपद्मिनाथभंडारीकापुस्तकहो॥

स्थानिरिवेषिमतेरभूदनासाद्यमधिज्यधनुर्नतः॥३॥ऋमेरानिस्त्रीयेवरोहृदय
पांत्रचीय[illegible]मानाथवारराजसा॥पुरारापत्रापगामदंतरंतनेवसंनद्धमनोज
पत्रवा॥४॥दिनेषुगकुन्मुनितांतपीवरंतदीयमानीलपुरंवक्तन्नद्यं॥निश्चक्रुरा
म्रमरावलीरुवोःसुजातयोःपंकजकोशयोःश्रियं॥५॥निधानगर्भामिवसागरांवरा
ग्रामीमिवाध्वंतरसीनपावकां॥तरीमिवांतःसलिलांसरस्वतीम्नृपःससत्वाम्कृषीम
प्रमत॥६॥क्रियाजुरागस्वमनःसमुन्नतेर्भुजार्जितानांचदिगन्तसंपदां॥यथाक्रमं
पुंसवनादिकाःक्रियाधरोस्वधीःसगीर्वधन्नृपः॥७॥सुरेंद्रमात्राश्रितगर्भगौरवा
त्सयन्त्रमुक्तासनयागहागतः॥तयोपचारंजलिविन्नहस्तयाजनंदपरिप्लवनेत्रं

त्रयान्दपः॥ ॥ कुमारभृत्याकुशलैरदूषितैरभिहितप्रैरथ गर्भधर्मणि॥ पतिः प्रजा
नेः प्रसवोन्मुखी श्रियं दधौ कालविदभ्रितामिव॥ ॥ अथैकदा तः पवनैरुपेत्य तं
श्रयैरहर्यैर्गुणैः सचिवभाग्यसंपदं॥ अस्तनप्रसवयेसचीसमाश्रिसाधनाशक्रिरिवार्थ
मक्षयम्॥ ॥ दिशः प्रसेदुर्मरुतो ववुः सुखाः प्रदक्षिणार्चिर्हुतमग्निरादधे॥ कलत्व संक्षुभ
शंशिनप्रसादभावीहि लोकोभ्युदयाय तादृशः॥ ॥ अथाधिराज्यापरिनोविसारिणासुजं
नमनक्तस्वनिजेनतेजसा॥ त्रिलोचिरीषाः सहसाहृतविबोवभूवुरालेख्यसमर्पि
ताइव॥ ॥ जनावधूतांनचरैर्गुसेनेकुमारजन्मात्तसमित्तसाक्षरम्॥ ॥ वदेवमासी
दयमेवमूर्पतेर्ग ॥ रिप्रभंहवमुभेचचामरे॥ ॥ निवातपद्म ॥ स्तिमितेन च

३ वाधिकंवभी ३

श्रुतान्वयस्य [illegible] कांतंपितुःसुतानयं ॥ मकोददेःकरदवेंददीदृशःप्रहर्षःप्रवभूवतस्मा
न्मत्रि ॥ ७ ॥ सजातकर्मण्यविलोभितोवसौनवेदनाद्यपुरोधसाकृतौ ॥ दितीयसूनुर्मणिरं
कदेवोद्रुवःप्रयुक्तसंस्कार[illegible]र्ह[illegible] ॥ ८ ॥ सुरवश्चवा[illegible]मंगलातूर्यनिःस्वनाःप्रमोदम
दैःसहकारयोविनाऽ ॥ नकेवलंस[illegible]त्रिमागधीपतेःपथिकस्यमंदिरौकसामपि
॥ ९ ॥ नसंयतस्तस्यवभूवरोमतुर्विमोचयेत्सुतजंमहर्षितः ॥ ऋणामिधानात्स्वयमेवकेव
लंतदापितृणामनृणत्वसंधनात् ॥ १० ॥ श्रुतस्यधातोरथमन्वयर्थकस्तथावरेषाम्युचितेर्
तिपार्थिवः ॥ भवेत्स्वधानोर्गमनेऽर्थमर्थविश्वकारनाम्नारघुमात्मनाऽकरोत् ॥ ११ ॥ पितुःप्रयातात्समन
मत्सखःसुहृद्भिःगुरुभिर्गुणाधिकैर्नवैर्नवेदिने ॥ ज्वलद्भिरुद्दीप्तिभिरंशुभिर्हरिस्त्वदीधितेरद्रुवेशादिवावनेचरः

पवनाति॰ हरिति॰

॥ अथोपनीतम्बिधिवद्पश्चिमोविनिन्युरेनंगुरवोगुरप्रियं॥ अवन्ध्यतोभ्यवभूवुरर्भके
किमाहिवस्तूपहितात्रसीरति॥२॥धियःसमग्रैःसगुरोरुपारधीक्रमात्रनस्नुषतुरर्गवोप
माः॥ननारविंदोःपतिभिर्द्विजोहिरिनामिवेश्वरः॥३॥न्वचम्मेमाम्यरिधायरौरवीमसि
क्षनाल्लपितुरेवमंशवत्॥नकेवलंनद्रुहेकपार्थिवःक्षितावभूदेकधनुर्द्धरोपितः॥४॥महो
क्षतांवनततःस्मशालिवद्विपेंद्रभावंकलभःश्रयन्निव॥रघुंक्रमाद्यौवनमिन्द्रियैश्चवैःबुपो
ऽगमीद्यमिनोहरंवपुः॥५॥अथास्यगोदानविधेरनंतरंविवाहदीक्षांनिरवर्त्तयद्गुरुः॥नरेंद्रकन्यास्तमवाप्यसन्निधिंनमोपहूंदक्षसुताइवबभुः॥६॥पुरापुरंध्यायनवाहु
रंसलःकपाटवक्षाःपरिणद्धकन्धरः॥वपुःपरेषांदजयद्धुरंधरस्तपाधिनीवैविनयाद्

॥ ४ ॥ पतन ॥ ३ ॥ ततः प्रजानां विरमात्मनाथतं निता नयुर्मीलघयिष्यता धुरं ॥ निसर्ग सं
स्कारविनीतइत्यसौन पेरावऋेयुवराजशब्दभाक् ॥ ४ ॥ नरेंद्रमन्यायतनादनन्तरं त
मस्यश्रीर्वराजसंज्ञितम् ॥ मृगद्रुदंशोमगुराभिनाविणीन वावतारंकमलादिवोम
लम् ॥ ५ ॥ विभावसुः सारथिनेववायुना घनत्यये नगमस्तिमात्रिव ॥ कृशत्वनानि
तरांसुदुःसहः कृशाश्रमेदेन करीवपार्थिवः ॥ ६ ॥ निशुम्भनं होमतनुत्रराक्षरोधनुर्दरं
जसुतैरनुद्रुतं ॥ अचूर्णमेकेनशतंक्रतूपमंशतंक्रतूनामपविप्रमापमः ॥ ७ ॥
ततःपरंतेनमखायय ज्वनात्तुरंगमुत्सृष्टमनर्गलंपुनः ॥ धनुर्भृतामग्रतएवरक्षता जहा
रशक्रःकिलगूढविग्रहः ॥ ८ ॥ विषादखिन्नप्रतिविस्मितंकुमारसेन्यसपदिस्थितं ॥ ९ ॥

वैद्यान्॥ वैद्योष्ठेषुश्चयदक्षयागतांश्चनप्रभावादृष्टौषधनंदिनी॥तंदृंगनिस्संदजले
नलोचनेप्रयज्यपुरोपनपुरस्कृतःसतांप्र॥श्रुतीद्रियेष्वक्षुषपन्नदर्शनोवश्यभावे
वृद्दिलीपनंदनः॥६१॥सपूर्वनःपर्वतपक्षसाननेदृदर्शदेवंनरदेवसम्भवः॥पुनःपुनःसू
तनिषिद्धचापलंहरंतमश्वंरथरश्मिसंयतं॥६२॥ततैसमस्तामनिमेषदृष्टिभिर्
दृंविदित्वाहरिमिश्चवाजिभिः॥श्रवोवदेवंगगनस्थचारणैःस्वरेणाधीरेणानिवर्त्तय
न्निव॥६३॥सरवाशभाजांप्रथमोमनीषिभिस्त्वमेवदेवेन्द्रसहाग्निगृह्यसे॥अजस्र
मिन्द्रीक्षात्रयतस्यमद्गुरोःक्रियाविधौयंकथंप्रवर्त्तसे॥६४॥त्रिलोकनाथेनसहा
मषद्विषल्लयानियम्यमानमुदीक्ष्यचक्षुषा॥सवेन्स्वयंकर्मसुधर्म्मवारिणांतमंतरोक्ष

॥ रघुः ॥ भवसि कुलोचितो विधिः ॥ ॥ न हि गमनं मम क्षमं भवेन्मम हाऽतोरमुं तुरंगं प्रतिमोक्तुमर्हसि ॥
॥ ५ ॥ पथः श्रुत्वेति विनतेश्वरामेत्रीमसाभाहृदतेनपङ्क्तिम् ॥ ॥ इति प्रगल्भं रघुराससमी
रितं वचो निशम्याधिपतिर्हयौकसाम् ॥ निवर्त्तयामास रथं सविस्मयः प्रवक्ष्यमेवं प्रति
हुं प्रचक्रमे ॥ ॥ यदाश्वराजन्यकुमारतन्त्रथा यशस्करक्षं परतोधनैः ॥ जगत्त्रिका
शेनतदोषमिस्मयाभवत्कुरुक्षेत्रविनुमनोयतः ॥ ॥ हरिर्यथैकः पुरुषोत्तमः स्म
तोमहेश्वरस्त्र्यम्बक एववोपरः ॥ तथाविधर्मोसुनयः शतक्रतुर्द्वितीयगामीनहिशरद
वनः ॥ ॥ अतोयमश्वः कपिलानुसारिणो [redacted] ॥ प्रवेत्रं
यत्नेननवाग्रमानिधाः पदंपदंसागरसंततेः ॥ ॥ ततः प्रहस्यावभयः पुरंदरं पुन ॥ ९ ॥
किलत्वदीयस्यमयापहारितः २

र्वभाषेतुरा ष्ट्रक्षिता॥ ग्रहणा ज्ञा स्त्रं यदि सर्गरु पतेनरत स्त्रनिर्जित्य रुं कुनीभ
वान॥ ॥ सरवभुक्कामघवंतमुत्सवः कश्चिष्मारा॥ सशरस्तत स्तनं॥ अनिष्ट
दाँठविशेषशोभिनावुरः स्थकेयूरविडंबिनेश्वरः॥ ॥ रघोरवृंभमयेनपत्रिणा
हृश्चितोगोत्रेमर्षणाः॥ नवांद्रानीकसहूनलोंद्धतेधनुष्मतोघंसमधन्नसा
यकम॥ ॥ दिलीपस्तोस्सदृहद्भुजोनरेंद्रविंरुपभीमासुरशोणितोक्षितः॥ पपार
वनाश्वादिनत्वर्मभाश्रुगःकुनद्दैनैर्वृष्यशोणितं॥ ॥ हरेःकुमारोविक्रम
रविक्रमःसुरद्विषास्का ॥ नकर्कशांशुलो॥ धुजेशचीपञ्चलनाक्रियोविनेत्रनाम
विहूंनिचरवानसायकं॥ ॥ जहारवान्येनमयूरपत्रिणाशरेणाहृत्स्वमहानिर्

गरुत्पक्षवृन्दःपवमित्यमरः२ चित्रे७

॥रघु-स०॥ व्रजे॥३॥ कोपनस्मेरभ्रूभङ्गसुरस्त्रियःप्रकाशकेशव्यपरोपणादिव॥४॥ ॥नोदकं॥ ॥६॥ नस्थिरंनसिंधवेनिकेशहस्तसंशीविषभीमदर्शनैः॥५॥ वभूवुरुत्कंपुलजयैर्गरोगुरैव सहैमुखैश्चपत्रिभिः॥६॥ सनिष्प्रवधप्रहिताल्लवृष्टिभिस्समाश्रयद्दुःप्रसहस्मतेज सः॥७॥ शशाकनिर्वोढुमिवेनवासवः स्वनश्रुतंवह्निमिवाद्रिंबृहः॥८॥ ततःप्रकोष्ठहरिचंदनांकितेप्रमथ्यमानार्णवधीरनादिनी॥९॥ रुषःशशाकाङ्कसवेनपत्रिणा शरासनज्यामपुनर्भवैर्जसः॥१०॥ सवापमुत्सृज्यविवृद्धमन्यवःप्रगल्भनायत प्रवस्थविद्विषः॥११॥ महीध्रपक्षव्यपरोपणोद्धतस्वरत्रभोमरुत्समस्वमाददे॥१२॥ रामः॥ रघुर्भृशंवक्षसिताडितःपपातभूमौसहसैनिकाश्रुभिः॥निमेषमात्राहवधूयतेर्थसः॥६॥

विद्वेजाःयावधासन्त्रस्तिन्यमरः३ स्वःप्रभास्वरविस्तिग्मरश्मयःस्वरः२

होत्थितःसैनिकहर्षनिःस्वनैः॥१॥तथाप्यशस्त्रप्रवहारनिष्ठुरेविपक्षभावेचिरमस्मन
ष्ठुषः॥२॥तोषवीर्योनिश्चयेनवृत्रहावदंहिसर्वंशमयोर्निधीयेन॥३॥असंगमद्विषिषि६
सारवत्त्वात्तमेनत्रस्मेनविसोढमाप्तधम॥४॥वेहिमांप्रीतमतोनुरागमाकिंमिदंसौनिरु
ढंमाहवासवेः॥५॥ततोनिषंगात्समयप्रकृतेसुवर्णपुंखप्रभिन्नाकुलिप्त॥६॥नरे
न्द्रसूनुःप्रतिसंहरन्निषुंक्षिप्यंवक्ष्मत्रवदन्तुरेश्वरम्॥७॥अमोघमस्त्रंयद
हिमन्तसंप्रभोतनःसमापेविधिनैवकर्मणि॥८॥अजत्रदीक्षाव्रयनःसमेतुहूंक्
नोरशेषराक्षलेनयुज्यतांम॥९॥यथावदृनोनमिमंसदोगतस्त्रिलोचनेकां
शनयाद्रुतासदः॥१०॥वैवस्वतेक्षणहरांहिरोपतिःप्रलोनिदेवंशनभाविधीयताम॥

स्वस्तिश्री+ख(ण्ड)
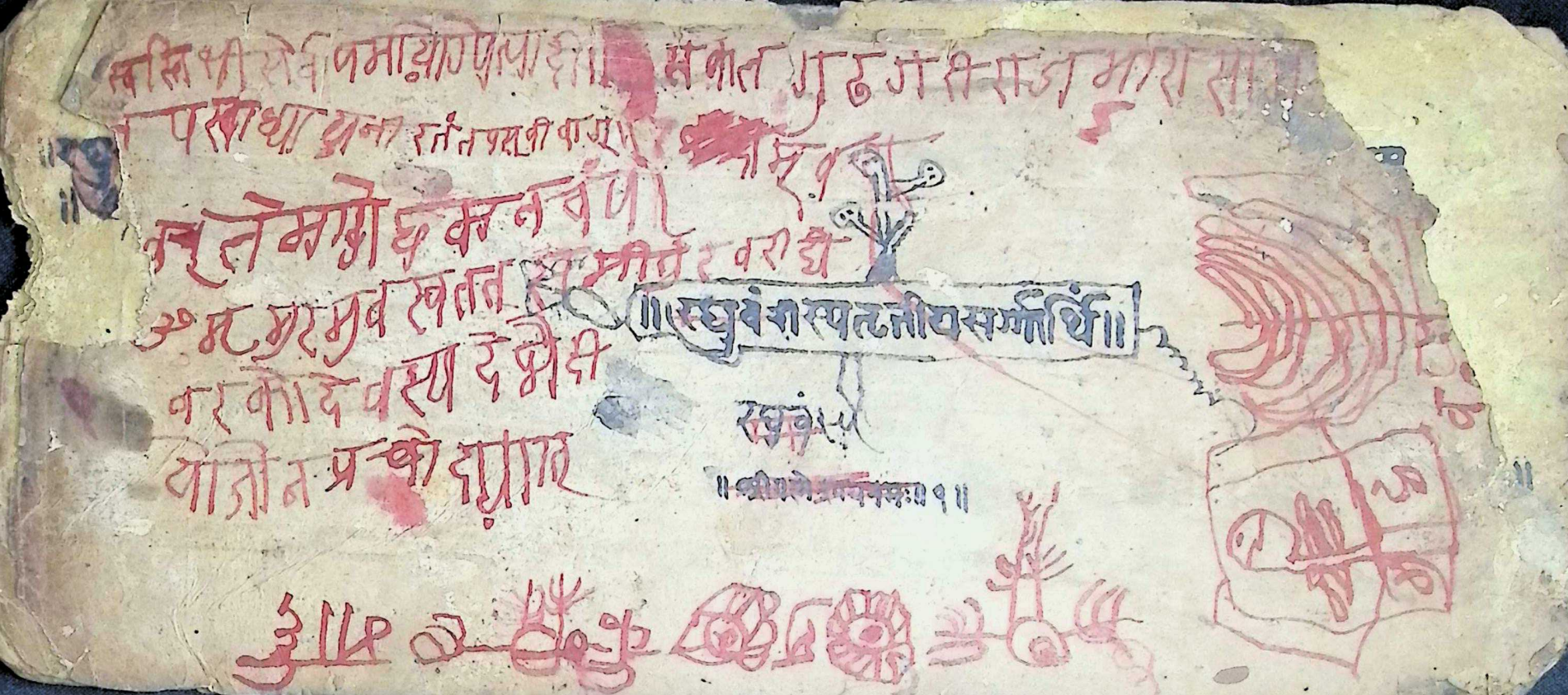
॥ ॥ ॥